

ÚSTAVA ŠPANĚLSKÉ REPUBLIKY.

Před krátkou dobou uplynul rok od té doby, kdy dne 9. prosince 1931 byla vyhlášena ústava Španělské republiky. Ústava tato jest v Československu dosud jen neúplně známa, neboť krom novinářských zpráv byly jí dosud věnovány — pokud lze přehlednouti — jen dva stručné informativní články,¹ bude tedy snad vítáno, povšimneme-li si jí podrobněji. Ústava tato poutá pozornost již tím, že je to po několikaleté přestávce — totiž od doby, kdy byly vydány ústavy, v nichž došly právní formulace veliké politické změny, jež přinesl výsledek světové války — první ústava, jež byla opět v Evropě vydána. Je zajímavo pozorovati, jak zračí se v ní zkušenosti, jež se svými poválečnými ústavami učinily jednotlivé státy, je stejně zajímavo pozorovati, k jaké výslednici dospělo se ve španělské ústavě ve dvou velikých politických konfliktech, které zmítaly tak dlouho Španělskem, totiž v zápasu centralismu s federalismem a v úpravě poměru státu k církvi. Jednorozhodný časový odstup od jejího vydání umožňuje též přihlédnouti k prvním rozborům této ústavy, které byly již uveřejněny.² Nežli však obrátíme se k obsahu této ústavy, povšimneme si dříve poněkud jejího vzniku.

Až do vyhlášení Španělské republiky platila ve Španělsku ústava z r. 1876, jejíž platnost byla však od vyhlášení diktatury v r. 1923 z valné části suspendována. Pokusy, jež se daly za vojenské diktatury i za vlády civilní, která jí vystřídala, o vydání nové ústavy, nesetkaly se s úspěchem. Proto pokusila se konečně vláda provést reformu státní správy jaksi zdola, totiž nejprve v obcích. Prvým krokem k tomu měly býti obecní volby. V těchto volbách, jež se konaly 12. dubna 1931 obdrželi neočekávanou většinu socialisté a republikáni rozličných odstínů. Dva dny na to proveden nekrvavý převrat, nastoupila nová vláda, jež dne 15. dubna vydala provisorní statut nové republiky.³ Počátkem června byly vypsány volby do ústavodárného sněmu na den 28. června. Celkem zvoleno 466 poslanců, z nichž náleželo 116 straně socialistické, 92 straně radikální, 50 straně radi-

¹ B. Černý: Ústava republiky Španělské, Všeohr. r. XIII., str. 317—330, B. Baxa: Dnešní ústava španělská, Časopis Svobodné školy politických nauk, r. V., str. 39—43.

² Uvádíme zejména: Posada: Chronique constitutionnelle d'Espagne, Revue du droit public, r. 48, str. 810—824 (referuje hlavně o pracích Poradní komise), týž: La constitution de la République espagnole du 9 décembre 1931, tamtéž r. 49, str. 359—380, (zkratka: Posada, Revue), týž: La nouvelle constitution espagnole, Paříž 1932, stran 296, (zkratka: Posada, Constitution), Jiménez de Asúa: Die Verfassung der Spanischen Republik, Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht, 1932, I., str. 251—295 (zkratka: Jiménez), Angel Marvaud: La seconde République espagnole, Revue des Sciences Politiques, sv. 54, str. 442—521, týž: La nouvelle constitution espagnole, tamtéž, sv. 55, str. 321—364, podává výstižně přehled o jednání kortesů o některých důležitých částech ústavy (zkratka Marvaud), Mirkine-Guetzévitch: La nouvelle Constitution Espagnole, Revue politique et parlementaire, r. 39, str. 127—142 (zkratka: Guetzévitch), týž, Le droit interne de la paix et la nouvelle Constitution espagnole, Revue internationale de la théorie du droit, v. 7., str. 115—132, (zkratka: Guetzévitch: Revue), Schwarzenberg: Die Verfassung der spanischen Republik, Kralovec 1933, str. 85 (zkratka Schwarzenberg).

Text ústavy jest uveřejněn ve francouzském překladu v Revue du droit public, r. 49, str. 135—163, s instruktivním historickým úvodem pak v doplňku ke známé sbírce Darestové: Les constitutions modernes, 1932 (zkratka: Daresté), je připojen též ke shora citované knize Posadově, str. 253 a sl. Německý překlad ústavy spolu s některými doplňujícími zákony jest uveřejněn v Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht 1932, II., str. 382 a sl. (zkratka: Zeitschrift II.), taktéž v knize Schwarzenbergově, str. 61 a sl.

³ Text jeho uveřejňuje Daresté: Les constitutions modernes III., 4. vydání, str. 284—285.

kálně-socialistické. Organisované většiny ani oposice nebylo.⁴ Ústavodárný sněm zvolil ihned 21členný ústavní výbor pro vypracování nové ústavy, předsedou jeho stal se profesor trestního práva na universitě v Madridě Jiménez de Asúa, příslušník strany socialistické. Výbor počal svoji práci koncem července a dokončil ji v rekordním čase 20 dnů. Podkladem pro jeho práci nebyl nijaký oficiální návrh vlády, nýbrž stal se jím fakticky⁵ návrh Poradní komise, již jmenoval ministr spravedlnosti krátce po převratu. Návrh její, dosti umírněný, byl v mnohém pozměněn a zradikalisován,⁶ tak ku př. místo dvou komor bylo rozhodnuto jen pro jedinou komoru, místo volby presidenta parlamentem byla navržena volba lidem. Návrh ústavy byl v plénu projednáván značně dlouho, až do počátku prosince 1931. Jiménez (str. 259) trpce želí toho, že ústavní výbor musil se svými pracemi tak spěchat, a že mnohé změny prováděny teprve v plénu. Změny takové nebyly někdy dosti promyšleny, tak omylem při hlasování škrtnut celý titul VII. o poradních sborech. Definitivní text ústavy přijat dne 9. prosince 1931 368 hlasy, proti nehlasoval nikdo.

Španělská ústava skládá se ze 125 článků, je tedy značně kratší nežli ústava německá, jež jí byla v mnohém vzorem.⁷ Avšak i z ústavy československé bylo čerpáno, oba španělští autoři, které v poznámkách citujeme, na ni opětne poukazují.⁸ Ústava je rozvržena v 10 titulů takto označených: Titul úvodní (čl. 1—7). Titul I, organizace státu (čl. 8—22). Titul II, státní příslušnost (čl. 23—24). Titul III, práva a povinnosti Španělů, kapitola 1: individuální a politické garancie (čl. 25—42), kapitola 2: rodina, hospodářství, kultura (čl. 43—50). Titul IV, kortesy (čl. 51—66). Titul V, president republiky (čl. 67—85). Titul VI, vláda (čl. 86—93). Titul VII, soudnictví (čl. 94—106). Titul VIII, veřejné finance (čl. 107—120). Titul IX, záruky a změny ústavy (čl. 121 až 125. K tomu přistupují ještě dva závěrečné články rázu přechodného, jež jsou číslovány samostatně.

V následujícím podáváme dosti podrobný obsah jednotlivých článků, přičiňující k nim poznámky na vysvětlenou.

TITUL ÚVODNÍ.

Úvodní titul jemuž předchází krátká preambule pravící, že „Španělsko ve výkonu své svrchovanosti a zastoupeno jsouc ústavodárnými kortesy, usnáší se na této ústavě a ji potvrzuje“, obsahuje ustanovení všeobecného rázu. Čl. 1 stanoví, že Španělsko je demokratickou republikou pracovníků (trabajadores) všeho druhu, v níž vládne svoboda a spravedlnost. Moc všech orgánů pramení v lidu. Republika tvoří stát jednotný (Estado integral) nevyklučující autonomii obcí a zemí.⁹ Vlajka republiky je červená, žlutá a fialová. Již na první pohled jest ve článku tomto nápadná zmínka o republice pracovníků,

⁴ Posada: Constitution, str. 106.

⁵ Posada: Constitution, str. 94, 110, Jiménez, str. 257. Projekt tento měl 104 články, bylo k němu podáno 49 minoritních návrhů, projekt nebyl vládou schválen, nýbrž byl i s minoritními návrhy předložen parlamentu.

⁶ Posada: Constitution, str. 94 a sl. V Poradní komisi zasedal též Posada.

⁷ Na rozdíl od dřívějších ústav španělských, jež byly napodobeninami ústav francouzských. Marvaud, str. 338—9.

⁸ Na př. Posada: Revue, str. 375, 378, Jiménez, str. 269, 284.

⁹ Tak překládáme výraz region, majíce vzhledem k právnímu obsahu, jež mu španělská ústava dává, tento překlad za vhodnější nežli překlad slovem kraj, jenž by byl jinak nasnadě.

což upomíná na podobné ustanovení sovětské ústavy. Slovo toto bylo předmětem debaty v ústavodárném sněmu, bylo-li přijato, stalo se tak spíše pro jeho retoričnost, nežli pro nějaký politický význam.¹⁰ Zajímavost jest, že nemluví se v tomto článku po vzoru dřívějších ústav španělských i ústav jiných o národu španělském jako o zdroji státní moci,¹¹ nýbrž o lidu, podobně jako v § 1 čl. ústavy. Konečně zasluhuje pozornosti zmínka o jednotném státu (Estado integral), jehož ústava užívá, k významu tohoto slova vrátíme se ke konci titulu I.

Článek 2. proklamuje rovnost Španělů před zákonem, článek 3. hlásá, že není státního náboženství, článek 4. prohlašuje jazyk kastilský za oficiální jazyk Španělské republiky. Zásadu tuto rozvádí ihned blíže takto: „Všichni Španělé jsou povinni znáti kastilštinu a mají právo jí užívatí bez újmy práv, které přiznávají státní zákony jazykům provincií nebo zemí. S výhradou ustanovení zvláštních zákonů nelze od nikoho vyžadovati znalosti nebo užívání jazyků zemských.“¹²

Čl. 5. obsahuje obvyklé určení hlavního města; jest jím Madrid. Zajímavý a řekli bychom moderní jest čl. 6., jenž recipuje ustanovení Kelloggova paktu: Španělsko zřídá se války jakožto prostředku státní politiky,^{12a}) a čl. 7., podle něhož bude Španělsko zachovávatí všeobecné normy mezinárodního práva, jež vtěluje ve svůj právní řád. S obdobným ustanovením setkáváme se v ústavě německé (čl. 4.) i rakouské (čl. 5.), a značí zajisté ustanovení toto značný ústupek od principu plné státní svrchovanosti. Ovšem teprve praxe ukáže, jaký skutečný význam toto krásné heslo bude míti. Naše ústava jest po této stránce skrovnější a možná i upřímnější, pravíť v § 106 pouze, že úchytky od rovnosti všech obyvatelů republiky jsou přípustny jen, pokud právo mezinárodní dovoluje.

TITUL I. ORGANISACE STÁTU.

Po těchto úvodních ustanoveních, kterých jsme si povšimli vzhledem k jejich významu blíže, přistupujeme k titulu I., jenž obsahuje základní ustanovení o organizaci státu. Podle čl. 8. skládá se Španělsko z obcí, jež se slučují v provincie a autonomní země.

¹⁰ Posada: Constitution, str. 128, Marvaud 333, Daresté, str. 13, pozn. 2. Navrhovatel socialista Araquistán zdůraznil, že slova ona mají jen ideální význam, a předseda sněmovny pravil, že vyznačují snahy pro budoucnost: aby všichni milovali práci. Schwarzenberg, str. 22, vhodně podotýká, že slovo pracovník má míti onen význam, jako dříve slovo občan.

¹¹ Posada: Constitution, str. 125—6, slovo nation není ovšem z ústavy vymýceno docela, srov. na př. nadpis titulu I. a II. a články 6, 76 a 117.

¹² Srov. čl. 2 Katalánského statutu z 15. září 1932, jenž zní: „(1) Katalánština je tak, jako kastilština, oficiálním jazykem v Katalánsku. (2) Pro oficiální styky Katalánska s ostatním Španělskem, jakož i pro sdělení mezi úřady státními a úřady katalánskými bude oficiálním jazykem kastilština. (3) Každé úřední opatření (nařízení) nebo rozhodnutí učiněné v Katalánsku musí býti uveřejněno v obou řečích. Sdělení musí býti provedeno rovněž v téže formě, jestliže zájemce o to žádá. (4) Uvnitř katalánského území mají státní občané, ať jest jejich mateřskou řečí kterákoliv, právo zvoliti si jazyk oficiální, kterému dávají přednost ve svých stycích se soudy, s úřady a s úředníky všech skupin jak zemské vlády katalánské (Generalidad), tak i Španělského státu. (5) Každému podání nebo dokumentu předloženému před soudy a psanému v řeči katalánské musí býti připojen překlad kastilský, jestliže některá ze stran o to žádá. (6) Veřejné dokumenty, které ověřují notáři v Katalánsku, mohou býti sepisovány v kastilštině nebo v katalánštině; a obligatorně v té nebo v oné řeči podle požádání interesované strany. Ve všech případech budou dotyční veřejní notáři sepisovati v kastilštině spisy, které mají míti účinek mimo území katalánské.“

^{12a} Srov. zajímavé upozornění Mirkina-Guetzévitché v Revue, str. 126, na to, že zásada tato vyskytá se po prvé ve francouzské ústavě z r. 1791.

Čl. 9. zaručuje obcím autonomii,¹³ čl. 10. slibuje zvláštní zákon o organizaci provincií. Důležitý je čl. 11., podle něhož sousední provincie, mající společný ráz historický, kulturní i hospodářský, mohou se sloučiti v autonomní země, aby tvořily uvnitř státu španělského politicko-administrativní jádra (núcleo). Tyto země musí mít zvláštní statut, jenž tvoří základní zákon pro ně. Podmínky pro vytvoření statutu stanoví ústava dosti přísně (čl. 12.) žádajíc, aby o schválení statutu žádala většina obcí,¹⁴ aby byl statut schválen dvěma třetinami všech voličů dotyčné země,¹⁵ a aby jej přijaly kortesy, které jsou povinny tak učiniti, nepřiči-li se statut ústavě. Tato ustanovení o autonomii země značí podstatnou úchylku od dosavadní tuhé centralisace ve Španělsku, a byla jedním z nejspornějších bodů ústavy.¹⁶ Na jejich formulaci působil silně fakt, že Katalánsko vedlo si od počátku Španělské republiky jako stát v mnohém samostatný. Proti přílišnému rozšíření autonomie obsahuje důležitou závorku následující (13.), zapovídající federaci autonomních zemí. Budiž již na tomto místě upozorněno na čl. 22., upravující dobrovolné vystoupení provincií z autonomního svazku zemského. Postup je podobný jako při vzniku autonomní země, odpadá však schválení kortesy. Důležitá otázka, jaká pravomoc má příslušet autonomním zemím, jest upravena ve člancích následujících. Španělská ústava rozeznává tu podle vzoru ústavy rakouské mezi záležitostmi, v nichž zákonodárství i správa (ústava užívá obratu: ejecucion-výkon) má příslušet výhradně orgánům centrálním, dále záležitostmi, v nichž zákonodárství má sice náležeti kortesům, kdežto správa může býti svěřena podle jejich politické výkonnosti zemím, a konečně záležitostmi ostatními, v nichž i zákonodárství i správa může býti svěřena zemím. Prvou skupinu záležitostí vypočítává čl. 14.; patří sem hlavně: záležitosti zahraniční, poměr státu k církvi, národní obrana, státní občanství, ústavní práva a povinnosti, státní finance, cla, měna, bankovníctví, některé záležitosti dopravy, policie a zdravotnictví. V článku následujícím (15.) jsou vypočteny záležitosti, v nichž přísluší zákonodárství ústřednímu státu, kdež však autonomním zemím může býti přenechána správa. Sem patří ku př. právo trestní, sociální, obchodní a procesní, část práva občanského, zákonodárství o duchovním a živnostenském vlastnictví, o mírách a váhách, o hornictví a z části o zemědělství, lesnictví a dopravnictví, právo vodní, honební, rybářské, tiskové, spolkové a shromažďovací, vyvlastňování, socialisace přírodních pokladů atd.

Vidíme, že výpočet předmětů, v nichž zákonodárství a případně i administrativa přísluší ústředním orgánům jest velmi rozsáhlý a značně neurčitý, jen ve zbývajících věcech může podle čl. 16. a 18. býti zákonem přenechána legislativa i administrativa autonomním zemím. Může se tak státi buď všeobecně statutem nebo jednotlivými zákony. Avšak ani v tomto úzkém oboru nejsou země zcela volné, jednak určuje ústava, že nesmí v nich býti činěn rozdíl mezi příslušníky autonomní země a ostatními Španěly (čl. 17.), jednak praví ústava, že mohou býti zákonem (Ley de Bases) stanoveny zásady, kterých má zemská legislativa dbáti k vyrovnání mezi místními a celostátními zájmy (čl. 19.). Zákon takový potřebuje ke schválení dvoutřetinové většiny. Je-li úprava taková nutná, má předem posouditi soud pro ústavní záruky. Tím měla snad býti dána

¹³ Ústava bere za základ, jak z jejího textu plyne, dosavadní stav, podle něhož vede pravidelně správu obcí volené zastupitelstvo, avšak v malých obcích spočívá správa tato někdy přímo v rukou občanů. (Concejo abierto). Posada: Constitution, str. 134.

¹⁴ Buďto většina obcí podle počtu, nebo ony obce, jež mají dvě třetiny všeho voličstva.

¹⁵ Není-li většina dosaženo, nesmí býti návrh po pět let opakován.

¹⁶ Posada: Constitution, str. 132—5, Daresté, str. 8—12, 14, pozn. 1., Marvaud 334—340.

záruka, že zákonem takovým nebudou poškozeny zájmy autonomní země. V mezích takového zákona (řekli bychom zákona rámcového) upravuje země podrobnosti zákonem nebo nařízením.

Čl. 20. jedná o provádění zákonů, praví se tu mezi jiným, že ústřední vláda může vydávati prováděcí nařízení ke svým zákonům i tehdy, když bylo jejich provedení svěřeno zemským úřadům. Ve čl. 21. setkáváme se se známou zásadou „Reichsrecht bricht Landrecht“, jež však nemá platiti ve věcech patřících podle zemských statutů výhradně do působnosti zemí.

Ustanovení tohoto titulu značí, jak jsme již upozornili, podstatný odklon od principu tuhého centralismu, jenž se zračil v dřívější španělské ústavě a jímž marně snažily se otrásti autonomistické proudy. Nynější znění jest výsledkem úporných zápasů mezi nazíráním centralistickým a nazíráním opačným, zápasů, které jevíly se zvláště v usilovné snaze po širokém osamostatnění Katalanie. Princip federativní byl po dvakráte odmítnut, jednak při stylisaci čl. 1., jednak přijetím čl. 13., zakazujícího federaci zemí. Zvolená úprava neruší, jak poznamenává Posada (Constitution, str. 136—9) jednotnost státu, v němž zavádí pouze princip autonomie municipální a regionální. Ústava sama mluví, jak jsme viděli, o Španělsku jako o státu integrálním, čímž podle Jiméneze má býti řečeno, že ústavní uspořádání Španělska jest jakousi syntésí z antithes státu jednotného a státu federalistického, připouštějící rozličné stupně územní autonomie a správní decentralisace.¹⁷

TITUL II. STÁTNÍ OBČANSTVÍ.

Krátký titul II. obsahuje ve dvou člancích základní ustanovení o státním občanství. Po vzoru starších ústav španělských pojímá i republikánská ústava předpisy o státním občanství přímo do ústavní listiny, ačkoli jiné ústavy upravují látku tuto pravidelně ve zvláštních zákonech. Španělského občanství nabývá se podle článku 23.: Zrozením ve Španělsku nebo v cizině z otce Španěla nebo matky Španělky, zrozením z cizozemských rodičů na půdě španělské, k čemuž musí přistoupiti opce, zrozením ve Španělsku z neznámých rodičů, naturalisováním nebo udělením domovského práva (vecindad). Podle čl. 24. pozbývá se španělského občanství: vstupem do branné moci cizí bez svolení španělského státu, nebo přijetím cizího státního úřadu a konečně naturalisací.¹⁸ Nabývání španělského státního občanství osobami španělského původu, které se zdržují v cizině, má býti zvláštním zákonem usnadněno. Ohledně cizinek má španělská ústava nové ustanovení odpovídající haagské konferenci z r. 1930, totiž že provdá-li se cizinka za Španěla, může se rozhodnouti pro občanství staré či pro španělské. Taktéž zcela nové jest ustanovení obsažené ve čl. 24., umožňující za předpokladu reciprocity nabytí španělského občanství i občanům portugalským a z Jižní Ameriky, kteří se zdržují na území španělském a žádají o to, aniž by tím ztratili své původní občanství. Podrobnosti má upravit zvláštní zákon. Dají-li se Španělé v těchto zemích naturalisovati, neztrácejí svého španělského občanství, mohou tak učiniti i tehdy, není-li reciprocity zaručena.

¹⁷ Jiménez, str. 272—3, srov. též Posada, Constitution str. 129. Guetzévitch, str. 129, mluví o „rationalisovaném federalismu“, jenž se zakládá na technických nutnostech státu, nikoliv na principech dynastických, nacionálních, ethnografických. Srov. též Schwarzenberg, str. 28—31.

¹⁸ Nezdá se, že by ustanovením tímto byly starší předpisy o nabývání a pozbývání státního občanství zcela zrušeny. Doplnění dostalo se jim záhy po převratě nařízením z 29. dubna 1931 o nabývání domovského práva cizinci (text viz Zeitschrift II., str. 425—6.).

Ustanoveními těmito zavádí se v široké míře institut dvojího státního občanství se všemi svými výhodami i nevýhodami. Význam těchto ustanovení zdůrazňuje Jiménez (str. 275) pravě, že má býti jimi přiveden hispano-amerikanismus od sbratřovacích řečí při banketech na pravou a praktickou cestu.

TITUL III. PRÁVA A POVINNOSTI ŠPANĚLŮ.

Kapitola I. Individuelní a politické garancie.

Titul III. jest nejdelším titulem celé ústavy; je rozdělen ve dvě kapitoly, z nichž prvá je věnována právům a povinnostem jednotlivce, druhá právům a povinnostem spolitým. Titul tento obsahuje ona ustanovení, jež pravidelně shrnujeme po francouzském vzoru pod název: základní práva a povinnosti občanů. Právníci španělští užívají s oblibou pro materii tuto označení dogmatická část ústavy.¹⁹

Článek 25. stanoví, že právní výsady nemohou býti založeny původem (la natura-leza), rodem (la filiación), sociálním postavením, jměním, politickým smýšlením ani náboženským vyznáním. Stát neuznává ani vyznamenání, ani šlechtických titulů. Sem by patřila organicky ustanovení čl. 2 o rovnosti občanů.

Obširný článek 26. snaží se rozřešiti otázku náboženskou.²⁰ Praví se v něm, že náboženské společnosti jsou spolky, podléhající zvláštní zákonné úpravě.²¹ Stát a nižší samosprávné celky nemohou je vydržovati nebo je hospodářsky podporovati. Zvláštním zákonem má býti do dvou let provedena likvidace rozpočtu kléru. Rozpouštějí se duchovní řády, jež ukládají — krom obvyklých tří kanonických slibů — ještě zvláštní slib poslušnosti cizím autoritám, jejich jmění bude nacionalisováno a použito k účelům školním a dobročinným.²² Ostatní řády budou upraveny zvláštním zákonem na němž, jak se výslovně praví, mají se usnésti ještě ústavodárné kortesy; ústava dává spolu pro něj tyto směrnice: řády, jejichž činnost ohrožuje bezpečnost státu budou rozpuštěny, u ministerstva spravedlnosti zřídí se katastr řádů dovolených, řády nemohou nabývati přeby-tečného jmění, zakazuje se jim provozovati živnosti a obchod jakož i vyučovati, podrobují se všem daňovým zákonům, jsou povinny skládati státu ročně účty. Majetek duchovních řádů může býti nacionalisován. Ustanoveními těmito provedena radikální odluka státu od církve. Ostrost těchto předpisů lze, právě tak jako celou koncepci článků 26. a 27. vysvětliti jen reakcí proti dřívější moci náboženských řádů ve Španělsku.²³

Čl. 27. zaručuje svobodu svědomí a vyznání, jakož i svobodného výkonu každého náboženství, pokud není v rozporu s veřejnou morálkou. Ustanovení toto upomíná velmi na § 125 naší ústavní listiny. Konfesionalnost hřbitovů se zrušuje, nesmí býti na nich

¹⁹ Jiménez, str. 267, Posada: Revue, str. 367 a Const., str. 116. Ostatní ustanovení ústavy shrnují španělští právníci pod název ustanovení organická. V předchozích ústavách bývala část dogmatická dosti zanedbávána. V nynější ústavě španělské byla část dogmatická během projednávání rozšířena z 33 na 50 článků, kdežto část organická zkrácena ze 79 na 75.

²⁰ Jeho ostré znění, jak bylo přijato plénum, bylo příčinou demisí ministerského předsedy Zamory a ministra vnitra Maury; od té doby neúčastnili se někteří katoličtí poslanci dalšího projednávání ústavy. Daresté, str. 19, pozn. 1.

²¹ Návrh Poradní komise přiznával katolické církvi a případně i jiným náboženským společnostem po vzoru ústavy německé postavení korporace veřejnoprávní, Posada: Constitution, str. 150.

²² Na základě tohoto ustanovení nařízeno dne 23. ledna 1932 rozpuštění řádu jezuitského (text nařízení viz Zeitschrift II., str. 415).

²³ Posada: Const., str. 152, mluví o esprit de revanche. Srov. Marvaud 345—9.

dělena místa podle náboženství. Soukromý výkon kultu jest zaručen všem náboženským společnostem, k veřejným manifestacím kultu je třeba v každém případě vládní autorisace (!). Nikdo nemůže býti nucen udati oficiálně své náboženské vyznání. Náboženské postavení (condición religiosa) nemá vlivu na občanskou nebo politickou způsobilost k právům s výhradou ustanovení ústavy o presidentu republiky a předsedovi vlády (srv. dále čl. 70. lit. b a čl. 87.).

Těmito dvěma obširnými články jest vyčerpána úprava poměrů náboženských. Článek následující (28.) proklamuje zásadu nulla poena sine lege praevia, jakož i zásadu zákonného soudce a zákonného pořadu stolic.

Článek 29. normuje svobodu osobní. Zadržení je možno jen pro trestní čin, zadržený musí býti do 24 hodin propuštěn nebo odevzdán soudu, zadržení stává se neúčinným, není-li od soudce přeměněno do 3 dnů v uvěznění. Stanoví se dále odpovědnost úřadů za jednání příčící se těmto předpisům, jakož i odpovědnost podřízených orgánů, jež provedou zřejmě nezákonné rozkazy. Obžaloba může býti v tom směru vznesena kýmkoli (la acción será pública) a není třeba složití kauci.

Ustanovení právě uvedená jsou vzata z obvyklé zbrojnice sloužící k ochraně osobní svobody. Podstatné novum přináší článek následující, jenž zapovídá uzavírati mezinárodní smlouvy připouštějící vydání zločinců sociálně-politických. Dosud bývalo v ústavách, pokud se vůbec problémem vydávání zločinců zabývaly, zapovězeno jen vydávání vlastních občanů ku potrestání cizímu státu (srov. na př. čl. 112 německé ústavy). Ustanovení ústavy španělské nepokládá Jiménez (l. c. str. 279) za šťastné, poněvadž omezuje pry příliš svobodu státu při uzavírání smluv.

Článek následující (31.) obsahuje ustanovení o svobodě stěhování a o svobodě domovní. Španělský občan může býti přinucen ke změně svého bydliště jen rozsudkem. Právo vystěhování a přistěhování²⁴ se uznává, a může býti omezeno jen zákonem. Zvláštní zákon ustanoví garancie při vypovězení cizinců. Obydlí každého Španěla, jakož i cizozemce zdržujícího se ve Španělsku,²⁵ prohlašuje se za neporušitelné. Lze do něho vniknouti jen na soudní rozkaz. Prohledání písemností a jiných věcí má se díti v přítomnosti postiženého, nebo člena jeho rodiny nebo dvou svědků.

Listovní tajemství zaručuje článek 32. Výjimky jsou dovoleny jen na základě usnesení soudního. Článek následující zaručuje svobodu povolání (živnosti, obchodu), omezení jest možno jen zákonem z důvodů hospodářských nebo sociálních.

Podle čl. 34. má každý právo volného projevu myšlenek a mínění (ideas y opiniones), jakož i právo použití všech prostředků k jejich rozšíření, aniž by byl podroben předběžné cenzuře. Neperiodické tiskopisy mohou býti zakázány a tiskopisy periodické dočasně zastaveny jen na základě soudního výroku. Vidíme tu, jako již dříve, že zavedení mnohých policejních omezení váže španělská ústava na soudní výroky.

²⁴ Pravidelně zmiňují se ústavy jen o vystěhování, srov. § 110 ústavy čsl. a čl. 112 ústavy něm.

²⁵ Na tomto místě mluví ústava španělská výslovně o státních občanech a cizincích, na jiných místech titulu III. mluví se někdy o státních občanech, na př. ve čl. 31, 35, 36, jindy užívá se všeobecného výrazu: každý, nikdo (čl. 29, 33, 34). V nadpise titulu III. mluví se o právech a povinnostech Španělů. Naskytá se tu otázka, může-li se z těchto výrazů bezpečně usuzovati, která základní práva náležejí jen státním občanům, a která též cizincům. Otázka tato vyskytá se i v ústavách jiných. Anschütz, jenž se s ní ve svém komentáři k německé ústavě podrobně zabýval (14. vydání, str. 513), dochází k závěru, že t. zv. základní práva týkají se pravidelně všech obyvatel, nejen občanů. „Die Grundrechte sind... nicht nationalistisch, sondern individualistisch gedacht.“

Článek 35. zaručuje Španělům individuální a kolektivní právo petiční, výslovně však vyjímá příslušníky ozbrojené moci. Dodatek tento jest zajímavý, neboť nenalzáme jej v jiných ústavách, jež sloužily za vzor.

Ve článku následujícím setkáváme se s ustanovením, jež jinde nevyskytá se pravidelně mezi základními právy, totiž že Španělům obojího pohlaví starším 23 let přísluší stejné volební práva. Ustanovení o volebním právu žen bylo v parlamentě taktéž předmětem prudkých bojů.²⁶

O osobních úkonech a o vojenské povinnosti jedná čl. 27. Praví se tu pouze, že stát může od občanů požadovati na základě zákona osobní úkony k účelům civilním a vojenským a že parlament stanoví každoročně branný kontingent.²⁷

Čl. 38 zaručuje právo shromažďovati se pokojně a beze zbraně (stylisace stejná jako v § 113 čsl. ústavy a čl. 123 něm. ústavy). Zvláštní zákon má upravit shromažďování pod širým nebem a činění projevů. Podle obvyklé systematiky zaručuje následující článek občanům právo tvořiti spolky a syndikáty, obojí sdružení jsou povinna dáti se zapsati do veřejných katastrů.

Dva další články této kapitoly týkají se práva úřednického. Čl. 40 přiznává všem Španělům bez rozdílu pohlaví přístup do veřejné služby podle zásluh a schopností, zvláštní úprava má se státi ohledně neslučitelnosti.²⁸ Článek následující zaručuje úředníkům nesesaditelnost, což blíže vysvětluje dodatkem, že jejich propouštění, suspense a přesazování může se díti jen z důvodů zákonem uznaných. Též jejich jmenování a pensionování může se díti, jak v ústavě čteme, jen podle zákonů. Úředníci nemohou býti stíháni pro své politické, sociální nebo náboženské názory. Porušili-li při vykonávání úřadu svoji povinnost, takže vznikla škoda třetí osobě, ručí za ně podpůrně stát nebo korporace, jež je zaměstnává. Zajímavost jest, že ústava nezmiňuje se o primárním ručení úředníků, takže na tuto důležitou instituci právní lze souditi jen nepřímou. Článek tento dovoluje konečně civilním úředníkům tvořiti odborové spolky (asociaciones profesionales), jež sice nesmějí se vměšovati do služebních záležitostí úředníkům svěřených, jež však mají právo si stěžovati u soudů na nařízení nadřízených úřadů, která porušují práva úředníků.

Čl. 42 upravuje suspensi některých základních práv. Vládním nařízením mohou býti — vyžaduje-li toho bezpečnost státu v případech očividného a bezprostředního nebezpečnosti — dočasně, zcela nebo částečně suspendována práva uvedená v čl. 29 (svoboda osoby), čl. 31 (svoboda stěhovací a domovní), čl. 34 (svoboda projevu mínění a tisku), čl. 38 a 39 (svoboda shromažďovací a spolková). Opatření tato musí schváliti parlament, nezasedá-li, musí býti do 8 dnů svolán, jinak se sestupuje devátého dne ex lege. Kortesy nemohou býti rozpuštěny, pokud se ve věci neusnesly. Jsou-li rozpuštěny v době vyhlášení suspense, přechází jejich pravomoc na Stálý výbor, zřízený podle čl. 62. Suspense základních práv může býti nařízena nejdéle na dobu 30 dnů, další její prodloužení vyžaduje předchozího souhlasu parlamentu nebo Stálého výboru. Po dobu

²⁶ Toto ustanovení schváleno většinou, skládající se z pravice a levice proti hlasům radikálů a radikálních socialistů. Ze dvou žen, které byly členy ústavodárných kortesů, hlasovala jedna pro, jedna proti. Daresté, str. 21, pozn. 1.

²⁷ Obdobné ustanovení měl rak. stát. zák. zákon č. 141/1867 ř. z. v § 11, kdežto v ústavě československé omezení takové schází.

²⁸ Osnova tohoto zákona byla předložena parlamentu v březnu 1932 (Zeitschrift II., str. 390). Obsahuje ustanovení velmi přísná. Byla přijata v dubnu 1933 parlamentem.

suspense má platiti pro území jí postižené zvláštní zákon o veřejném pořádku (Ley de Orden publico). Pro obsah tohoto zákona dává ústava jedinou směrnicí, totiž že občané nesmějí býti ani za jeho platnosti vypovězeni nebo deportováni (ze státu) ani odvedeni dále nežli 250 km od svého bydliště.²⁹

Kapitola II. Rodina, hospodářství a kultura.

Přistupujeme ke druhé kapitole titulu třetího, jež obsahuje předpisy chránící určité kolektivní instituce. Rozdělení je stejné jako v ústavě německé, kde druhý oddíl druhé části jest věnován „Pospolitému životu“. Ustanovení taková nebývala ve starších ústavách, zračí se v nich jasně změna zásadního nazírání na právní statky, jež mají býti ústavními předpisy chráněny.³⁰

Ve čl. 43 staví se rodina pod zvláštní ochranu státu. Proklamuje se rovnoprávnost obou manželů v manželství a upravují se důvody rozluky (vzájemný odpor nebo návrh jedné strany, opírající se o zákonný důvod).³¹ Rodiče jsou povinni pečovat o děti, na což stát dohlíží a k čemuž případně přispívá. Pokud jde o postavení dětí, praví se dále, že zákony určují, jak zjistiti otcovství, a že se zakazuje zanášeti do matrik (actus de inscriptión) prohlášení o manželském či nemanželském původu a o stavu rodičů. Konečně bere tu stát na se závazek pomáhati osobám nemocným a starým, jakož i chrániti mateřství a děti, a přijímá proto ustanovení ženevské deklarace.³²

Problémy přírodního a hospodářského bohatství země zabývá se článek 43. ⁴⁴ Prohlašuje se tu, že veškeré bohatství země, nechť náleží komukoliv, jest podřízeno zájmům národního hospodářství a slouží ke krytí veřejných břemen. Jakékoli vlastnictví může býti z důvodů sociálních vyvlastněno za přiměřenou náhradu, neustanoví-li jinak zákon přijatý v parlamentě absolutní většinou (srov. podobné znění § 109 úst. čsl. a čl. 153 úst. něm.). Patrnou koncesí stranám socialistickým jest další věta téhož článku: „za stejných podmínek může býti vlastnictví socialisováno“, jakož i ustanovení věty následující, že znárodněny mohou býti veřejně důležité podniky (las servicios publicos y las explotaciones), je-li toho ze sociálních důvodů třeba. Vyžadují-li toho racionalisace výroby a zájmy národního hospodářství, může stát zákonem naléhati na provoz a sloučení podniků.³³ Dosti neorganicky jest do tohoto článku ještě vřaděno ustanovení závěrečné, že konfiskace jmění není dovolena.

²⁹ Toto liberální ustanovení zůstává prozatím na papíře, neboť bod 2. závěrečných ustanovení k ústavě zachoval v platnosti zákon o ochraně republiky, jenž v určitých případech dovoluje i konfinaci a vypovězení ze země. Text jeho viz Zeitschrift II., str. 413.

³⁰ Srov. Posada: Constitution, str. 141, 154.

³¹ Zákon o rozluce vydán ve Španělsku 2. března 1932. Podobná situace byla i v republice Československé, kdež ovšem příslušný zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. byl vydán již 7 měsíců po převratu. Přihlížeje k naprostému zrovnoprávnění žen (srov. čl. 23, 25, 36, 40, 43 a 53 špan. úst.) zove Posada, Constitution, str. 156, novou ústavu španělskou feministickou.

³² Jde tu o deklaraci usnesenou 23. února 1923 na valném shromáždění Union Internationale de Secours aux Enfants, kterou schválila Společnost Národů v V. zasedání dne 26. září 1924. Deklarace tato obsahuje pět zásad: dítěti má býti umožněno vyvinouti se mravně, hmotně i duševně, dítě má býti živeno, ošetřováno, jemu má se v prvé řadě dostati podpory v době bídy, musí mu býti umožněno živiti se a musí býti chráněno před vykořisťováním, má býti vychováváno v altruismu.

³³ V ustanoveních tohoto článku jeví se nejvíce vliv socialistických stran na utváření ústavy. Posada: Constitution, str. 158, vhodně praví, že v těchto bodech je ústava nejen sociální, ale přímo socialisující. Srov. též Marvaud 343—4.

Po vzoru ústavy německé (srov. její čl. 150) jest i v ústavě španělské věnován zvláštní článek (čl. 45) ochraně památek uměleckých a historických jakož i přírodních. Praví se v něm, že veškeré umělecké a historické bohatství země tvoří národní kulturní poklad a jest pod státní ochranou, vývoz a prodej těchto předmětů může býti zapovězen, jejich vyvlastnění může býti příkázáno. Má býti postaráno o evidenci a ochranu takových památek. Konečně ukládá se státu za povinnost chrániti místa vynikající přírodní krásou nebo uměleckým či historickým významem.

Čl. 46 jest věnován problému práce. Práce se prohlašuje za sociální povinnost, jež jest pod ochranou státu. Republika Španělská zabezpečuje každému pracujícímu podmínky k důstojné existenci. Ve článku tomto vypočítává se podrobně, co má býti upraveno sociálním zákonodárstvím (mezi jiným též rozličné druhy pojištění, nejmenší mzda a mzda rodinná, placená dovolená, poměry dělníků v cizině, účast dělníků na vedení a na výtěžku podniku). Vidíme, že vše je tu přenecháno budoucnosti.³⁴ Článek následující jest věnován zemědělství. Vypočítávají se v něm příkladmo zákony, jež mají býti v tom oboru vydány, tak na př. o rodinném majetku, jenž jest nezdanitelný a nezabavitelný, o náhradě za ztráty na úrodě, o zemědělském školství a pokusném hospodářství, o melioracích, o družstvech atd.

Závěrečné tři články obírají se problémy vyučovacími. Podle čl. 48 jest péče o kulturu (*servicio da la cultura*) jedním z podstatných atributů státu, jenž ji vykonává pomocí výchovných institucí spjatých systémem jednotné školy. Elementární vyučování jest bezplatné a obligatorní. Učitelé a profesori jsou veřejnými úředníky. Zaručuje se svoboda vyučování. Nemajetným občanům má býti usnadněn přístup do všech škol, aby nikdo necítil se odvislým od jiných podmínek než od své schopnosti a od své náklonnosti (*vocation*). Vyučování je světské, základem jeho method jest práce a děje se v duchu ideálů lidské solidarity. Uznává se právo církví, aby pod dozorem státu vyučovaly svým naukám ve vlastních budovách. Též ustanovení tohoto článku obsahujícího, podobně jako čl. 26, seskupení moderních hesel, lze vysvětliti hlavně reakcí proti dřívějším poměrům. Podle čl. 49 přísluší jen státu udíleti tituly akademické a tituly z povolání, jakož i stanoviti příslušné zkoušky a podmínky, a to i tehdy, když jde o vyučovací ústavy autonomních zemí. Zákonem má býti stanoveno stáří dětí pro jednotlivé stupně školské, dále školní období, obsah učebních osnov a podmínky, za nichž se připouští soukromé vyučování. Školskými otázkami v autonomních zemích zabývá se článek 50. Takovým zemím přiznává se v mezích jejich statutů organizace vyučování v domácím jazyku. Studium kastilské řeči jest však povinným předmětem, řeč tato musí býti používána též jako prostředek, nikoliv tedy pouze jako předmět vyučovací ve všech nižších a středních školách. Nadto vyhrazuje si stát v autonomních krajinách právo zřizovati školy všech stupňů s vyučovacím jazykem kastilským.³⁵ Stát ponechává si právo vrchního dozoru nad veškerým vyučováním a bere na se závazek pečovati o rozšíření španělské kultury tím, že bude zřizovati v cizině, hlavně v hispano-amerických zemích, studijní a vyučovací instituty.

Jak jest z tohoto přehledu základních práv a povinností patrné, zabývá se ústava

³⁴ Marvaud (str. 345) cituje Pilence, jenž charakterisuje obsah čl. 46 takto: „španělský stát se stane — nebo také nestane — státem socialistickým, až zákonodárce odhlasuje všechny zákony zde zmíněné, až státní pokladna najde peníze k tomu potřebné a až se průmyslu podaří přizpůsobiti se těmto nákladům. Souhrnně řečeno, kortesy pamatovaly na hodně krásných věcí, avšak jde tu jen o projekty...“

³⁵ V Katalánském statutu jest věc upravena blíže ve čl. 7.

španělská, podobně jako ústavy ostatní, daleko více právy nežli povinnostmi³⁶ občanů. Je zajímavé, že na rozdíl od ústavy německé věnuje poměrně málo pozornosti právu úřednickému.

TITUL IV. KORTESY.

Titul IV. (čl. 51—66) jest věnován španělskému parlamentu. Parlament tento se skládá jen z jediné sněmovny, pro niž ponechán starý historický název kortesy. Kromě toho užívá ústava též názvu kongres poslanců (Congreso de los Diputados). Otázka, má-li parlament španělský se skládati z jediné či ze dvou komor, byla — podobně jako v Československu — předmětem dlouhých bojů. Rozhodnutí dopadlo však opačně nežli u nás, ačkoliv původní návrh ústavy, vypracovaný Poradní komisí, navrhoval zřízení senátu jakožto representanta organisovaných sociálních zájmů. Ústavní výbor ústavodárných kortesů návrhu tohoto nepřejal a navrhl zřízení jen jediné sněmovny. Návrh byl schválen plnem sněmovny, jež odmítlo též návrh na zřízení Národní rady, která měla jaksí nahrazovati senát.³⁷

Zajímavé jest, že ústava španělská neurčuje ani přímo, ani nepřímo počet poslanců. Praví pouze, že jsou voleni na základě všeobecného, přímého, rovného a tajného hlasovacího práva (čl. 52) na dobu čtyř let (čl. 53). O poměrném hlasovacím právu není v ústavě zmínky.³⁸ Nové volby musí býti vypsaný do 60 dnů po uplynutí volebního období nebo po rozpuštění parlamentu, do 30 dnů po volbách musí se sněm sejíti (čl. 53).

President může kortesy rozpustiti (čl. 81), o čemž zmíníme se blíže v titulu V. Kromě toho zná však španělská ústava též rozpuštění kortesů ex lege ve třech případech: navrhly-li kortesy třípětinovou většinou sesazení presidenta a není-li tento návrh schválen absolutní většinou sboru povolaneho k jeho volbě (čl. 82), je-li president obžalován třípětinovou většinou kortesů před soudním dvorem pro ústavní záruky a odmítl-li tento tribunál přijmouti obžalobu (čl. 85), a konečně usnesou-li se kortesy na nutnosti reformy ústavy (čl. 125). O podrobnostech se zmíníme na příslušných místech dále.

Volitelní jsou do kortesů španělští státní občané starší 23 let bez rozdílu pohlaví nebo stavu, kteří splňují podmínky stanovené volebním řádem (čl. 53). Inkompatibilita, jakož i odměna poslanců bude stanovena zvláštním zákonem (čl. 54). Ústava zdůrazňuje, že poslanci zastupují celý národ (čl. 52) a že jsou znovu volitelní (čl. 53).

Imunita poslanců jest upravena dosti obšírně ve čl. 55 a čl. 56. Prvý z nich stanoví jen, že poslanci jsou nedotknutelní pro hlasování a výroky (opinions), jež učinili ve výkonu svého povolání. Druhý z nich stanoví imunitu pro t. zv. činy neúřední. Poslanec může býti zadržen jen tehdy, byl-li dopaden při činu. O zadržení musí býti ihned uvědoměna sněmovna. Má-li býti poslanec stíhán, musí soud vyrozuměti sněmovnu, nerozhodla-li sněmovna do 60 dnů, pokládá se žádost za zamítnutou. Každé zadržení, jakož i každý procesuální zákrok proti poslanci stává se bezúčinným, usnesla-li se tak sně-

³⁶ O povinnostech mluví se hlavně ve čl. 37, 44, 45, 115. Není nezajímavé, že do ústavy nebyla pojata povinnost občanů k loyaltitě a poslušnosti ke státu, jak bylo původně navrhováno. Posada: Constitution, str. 167.

³⁷ Srov. Jiménez, str. 282, jenž úpravu tuto schvaluje, kdežto Posada: Revue, str. 373, a Constitution, str. 177, chýlí se k mínění opačnému. Podle návrhu Přípravné komise měl se senát skládati ze 250 členů (Dareste, str. 25, pozn. 1.). Srov. též Marvaud 350—1.

³⁸ Volební řád navržený Poradní komisí zavádí poměrné volby po vzoru německém.

movna. Taktéž může se usnésti, že vyšetřování má být zastaveno po dobu trvání mandátu poslaneckého. Není-li sněmovna shromážděna, přecházejí její práva na Stálý výbor (viz čl. 62), jeho usnesení pozbývají však platnosti, nepotvrdí-li je sněmovna nejdéle ve své dvacáté schůzi.

Kortesesy sestupují se ex lege dvakrát v roce, prvního všedního dne v únoru a v říjnu, v jarním zasedání nejméně na 3 měsíce, v podzimním nejméně na 2 měsíce (čl. 58). Byly-li presidentem republiky rozpuštěny a nebyla-li včas vypsána volba (srov. čl. 53), sestupují se opět ex lege (čl. 59). Dále sestupují se ex lege, jsou-li suspendována některá základní práva a nesvolá-li je vláda do 8 dnů, aby se mohly vyjádřiti o této suspensi (čl. 42). Ba ústava španělská zná i sestoupení kortesů rozpuštěných, stane se tak podle čl. 74 tehdy, má-li v době, kdy jsou kortesy rozpuštěny, dojít k volbě presidenta republiky. Vidíme, jak snažila se španělská ústava vybudovati účinné záruky proti tomu, aby vláda nemohla vládnouti bez parlamentu. Kortesy mohou být dále svolány presidentem republiky k mimořádnému zasedání (čl. 81), president může jejich zasedání též přerušiti a je rozpustiti, o čemž jednáme blíže v titulu V.

Podle čl. 63 mají ministři právo mluvit v kortesech, i když sami nejsou poslanci, a jsou povinni dostaviti se na požádání do nich. Zmínka o ministrech neposlancích jest zajímavá proto, poněvadž vyplývá podle ní přímo z ústavy, že ministrem může se státi též osoba, jež není poslancem.

Působnost parlamentu španělského, jak se nám podává z ústavy, jest v podstatě tato: 1. zákonodárná, 2. na poli mezinárodním, 3. autonomní, 4. dozorcí, 5. politická, 6. hospodářská.

ad 1. Pokud jde o činnost zákonodárnou, jsou ustanovení španělské ústavy ku podivu kusá. Ve čl. 51 praví se, že zákonodárná moc náleží lidu, jenž ji vykonává pomocí kortesů, ve čl. 60 čteme, že vládě a kongresu přísluší právo zákonodárné iniciativy,³⁹ ve čl. 83 praví se konečně, že president vyhláší zákony od kongresu „sankcionované“ a že mu přísluší případně právo vrátiti osnovu sněmovně (podrobnosti viz dále v titulu V). Jiných předpisů o zákonodárném procesu není.⁴⁰ Zato zabývá se čl. 61 podrobně problémem jiným, totiž problémem zmocňovacích zákonů. Kongres může zmocniti vládu, aby ve věcech vyhrazených zákonodárství sama vydávala nařízením potřebné normy. Zmocnění takové nemůže však býti všeobecného rázu a nařízení musí se přísně držeti zásad stanovených kongresem pro tu kterou věc. Kongres může žádati, aby nařízení takto vydaná byla mu sdělena, aby je mohl přezkoumati. Zmocnění nemůže se vztahovati na rozmnožení výdajů. Jak patrně, byly autorům těchto předpisů patrně dobře známy boje posledních let o zmocňovací zákony. Zvláštní ustanovení má španělská ústava v čl. 125 o činnosti kortesů při reformě ústavy, o čemž se zmíníme blíže v titulu IX.

ad 2. Na poli mezinárodním jest činnost španělského parlamentu stanovena ve člancích 65, 76—78. Souhlasu kortesů vyžaduje se ke smlouvám politickým, obchodním, dále k oněm, jež zatěžují státní finance nebo jednotlivé občany, a konečně k oněm, kde je třeba prováděcího zákona. Jen, je-li tento souhlas dán, stávají se závaznými pro národ (čl. 76, odst. 2). Zvláštní ustanovení platí pro návrhy dohod ohledně mezinárodní

³⁹ Výjimečně přísluší zákonodárná iniciativa podle čl. 66 přímo lidu.

⁴⁰ V ústavě není též všeobecně upravena otázka, jaké většiny jest třeba k platnému usnášení kortesů, v některých člancích vyžaduje se absolutní většiny (patrně všech členů), tak na př. ve čl. 44, 64, 78, jindy většiny dvou třetin (čl. 19, 83, 125), nebo tří pětín (čl. 82, 85).

organizace práce (čl. 76, odst. 3). Kortesy schvalují dále návrhy výpovědi smluv (čl. 65, odst. 4), k vystoupení ze Společnosti Národů je třeba zmocnění zvláštním zákonem, přijatým absolutní většinou (čl. 78). Taktéž k vypovězení války je třeba zvláštního zmocňovacího zákona (čl. 77, odst. 3).⁴¹ Konečné rozhodnutí o vystoupení ze Společnosti Národů a o vypovězení války přísluší ovšem presidentu republiky, jak v následujícím titulu uvidíme; komu náleží vypovídati mezinárodní smlouvy, v ústavě se nepraví. Kortesy usnášejí se na prováděcích zákonech k mezinárodním smlouvám. Zákony smlouvám odporující nemohou býti vydány, dokud dotyčná smlouva nebyla vypovězena (čl. 65, odst. 2 a 3).

ad 3. Působnost kortesů na poli autonomním je stanovena ve čl. 57, podle něhož přísluší jim zkoumati volbu a volitelnost svých členů a dávat si jednacím řád.

ad 4. Rozličným způsobem jeví se dozorčí moc kortesů. Podle čl. 63 mohou žádati, aby ministři byli přítomni schůzím parlamentu. Podle čl. 85 a 92 náleží jim uplatňovati před soudním dvorem pro ústavní záruky trestní odpovědnost presidenta a členů vlády. Podle čl. 56 dávají souhlas k trestnímu stíhání poslanců. Přísluší jim zkoumati na přání presidenta republiky návrhy nařízení, o nichž má president republiky za to, že odporují zákonům (čl. 76, lit. c), musí jim býti sdělena nařízení nouzová (čl. 80) a neodkladná opatření (čl. 76, lit. d). Konečně zkoumají, byl-li parlament po druhé rozpuštěn důvodně (čl. 81). O všech těchto případech zmiňujeme se na příslušných místech blíže. Zajímavo jest, že španělská ústava nečiní ani zmínky o nejobyčejnější zbrani moci dozorčí, totiž o interpelacích.

Zvláštní orgán pro výkon dozorčího práva parlamentu je Stálý výbor (Diputación Permanente de Cortes) podle čl. 62. Funkce tohoto výboru jest však podstatně užší, nežli Stálého výboru podle čl. 11 ústavy, neboť nemá funkce legislativní. Skládá se na nejvýše z 21 členů volených podle zásady poměrnosti z jednotlivých politických stran⁴², předsedá mu předseda kortesů. Tomuto výboru přísluší, není-li parlament shromážděn, dávat souhlas k suspensi základních práv (čl. 42), k nouzovým nařízením vydaným podle čl. 80 a k zadržení a stíhání poslanců (čl. 56); dále přísluší mu vyřizovati věci, jež jsou mu přikázány jednacím řádem.

ad 5. S dozorčí mocí úzce souvisí politická působnost kortesů. Podle čl. 91 jsou členové vlády odpovědni kortesům. Podle čl. 64 může sněmovna vysloviti nedůvěru (voto de censura) buďto celé vládě nebo jen jednotlivým členům.⁴³ Proti ukvapenému rozhodování pamatuje ústava na vhodné kautely: návrh na vyslovení nedůvěry musí býti podepsán nejméně 50 poslanci, může býti projednáván teprve 5 dnů poté, co byl podán, byl-li přijat absolutní většinou poslanců, musí vláda nebo ministr, proti němuž směřoval, podati demisi a podle čl. 75 musí president republiky ji přijmouti. Zajímavý jest dodatek v čl. 64, že stejné garancie sluší zachovati i při návrzích, jež obsahují jen nepřímou projev nedůvěry. Dále lze sem počítati spolupůsobení kortesů při volbě presidenta (čl. 68 a 74), jejich účast při přísaze presidentově (čl. 72), jejich votum, jímž prohlašují presidenta za sesazena (čl. 82), stejný účinek jako toto votum má jejich vý-

⁴¹ Pro uzavření míru předpis tento neplatí, součinnost kortesů plyne však z toho, že mír jest nepo-
chybně smlouvou politickou.

⁴² Jen v tomto případě zavádí španělská ústava při volbách princip poměrnosti. Je zajímavé, že na
tomto místě mluví též ústava výjimečně o politických stranách (fracciones politicas).

⁴³ V republice Československé lze projevit nedůvěru jen celé vládě (§ 75), v Německu jednotlivým
ministrům (čl. 54), tudíž patrně i všem společně.

rok, že sněmovna byla při druhém rozpuštění bezdůvodně rozpuštěna (čl. 81). O všech těchto případech pojednáváme na příslušných místech.

ad 6. Důležitý jest vliv kortesů na státní hospodářství, čemuž jest věnován celý titul VIII. Přicházejí tu v úvahu hlavně čl. 107—110, 115, 117, 119—120, o čemž zmíníme se blíže v uvedeném titulu.

Závěrečný čl. 66 titulu IV. jedná o referendu, a to jen v hlavních rysech, ponechávaje podrobnosti zvláštnímu zákonu, podobně jako u nás. Referendu mohou býti podrobeny všechny zákony, žádá-li o to 15% voličů. Vyňaty jsou pouze zákony tyto: zákony ústavní, zákony schvalující mezinárodní smlouvy, berní zákony a zemské statuty. Lid může vykonávati též na návrh nejméně 15% voličů zákonodárnou iniciativu a předkládati parlamentu předlohy zákonů.

TITUL V. PRESIDENTSTVÍ REPUBLIKY.

Pokud jde o funkci presidentskou, bylo původně úmyslem vytvořiti jakýsi střední typ mezi postavením presidenta francouzského a německého. Dlouho bylo sporno, kdo má voliti presidenta.⁴⁴ Konečně svěřena volba presidenta zvláštnímu sboru, složenému ze členů kortesů a ze zvláštních volitelů. Tím bylo ovšem postavení presidentovo vůči parlamentu valně zeslabeno.

V úvodním článku 67 praví se, že president republiky jest hlavou státu a že personifikuje národ. Zákon stanoví jeho plat a čestná práva, obojí nelze měniti po dobu jeho úřadování. Tomu sluší zajisté rozuměti tak, že změna zákona ohledně platu presidentova nebo ohledně jeho čestných práv působí teprve od nastoupení nového presidenta v úřad.

President jest volen (čl. 68) zvláštním sborem, skládajícím se z členů parlamentu a z volitelů, jichž jest stejný počet jako poslanců. Tito volitelé jsou voleni všeobecným, rovným, přímým a tajným hlasovacím právem. Přezkoumávání voleb přísluší soudu pro ústavní garancie (čl. 121).

Za presidenta republiky může býti zvolen každý španělský občan starší 40 let, jenž požívá plně civilních a politických práv (čl. 69). Nevolitelní jsou: 1. osoby vojenské aktivní i v rezervě, osoby mimo službu (los retirados), pokud se nenalézají alespoň 10 roků v tomto stavu,⁴⁵ 2. duchovní a řeholníci složivší sliby, 3. členové rodů panujících nebo panovavších kdekoliv, bez ohledu na stupeň příbuznosti s hlavami těchto rodů (čl. 70).

Volební období presidentovo činí 6 let, znovu může býti zvolen teprve po uplynutí nového šestiletí (čl. 71). Úřad jeho počíná složením slibu před kortesy, že bude republice a ústavě věren, od tohoto okamžiku čítá se počátek jeho funkce (čl. 72). Voľba nového presidenta má se státi do 30 dnů před uplynutím volebního období dosavadního presidenta (čl. 73). Na případy mimořádné jest pamatováno ve článku následujícím.

Pokud jde o zastoupení presidentovo, bylo původně pomýšleno na to, aby spolu s presidentem byl volen náměstek, návrh tento však v kortesech neprošel, a místo toho po-

⁴⁴ Poradní komise navrhovala původně, aby president byl volen na společné schůzi obou sněmoven, proti tomu namítáno, že by se tím stal příliš odvislým od parlamentu. Ústavní výbor navrhoval volbu lidem, tu opět namítáno, že by tím způsobem snadno mohla býti znovu zavedena diktatura. Srov. Jiménez, str. 286, Posada: Constitution, str. 190.

⁴⁵ Ustanovení toto pramení zřejmě ze snahy zabrániti vojenským diktaturám.

jato do článku 74 ustanovení, že je-li prezident dočasně nepřítomen nebo zaneprázdněn, zastupuje ho předseda sněmovny, jenž ve své vlastní funkci jest zastoupen místopředsedou sněmovny.⁴⁶ Je-li úřad presidentský předčasně uprázdněn, nastupuje v něj stejným způsobem dočasně předseda sněmovny, volba nového presidenta musí býti do osmi dnů vypsaná a do 30 dnů též provedena. Kdyby snad tato mimořádná událost naskytlá se v době, kdy kortesy jsou rozpuštěny, přísluší volební právo přes to členům rozpuštěné sněmovny.

Práva presidentova jsou upravena ve čl. 75—83 způsobem dosti nesystematickým, pročez je podáváme v přehledu poněkud urovnaném. Přísluší mu práva tato:⁴⁷

1. Svólává kongres k mimořádnému zasedání. Může přerušiti v každém volebním období jarní zasedání na jeden měsíc, podzimní na 15 dní, tím však nesmí se zkrátiti minimální doba zasedání předepsaného ve čl. 58. President může parlament rozpustiti, nanejvýše však dvakráte po dobu svého úřadování, musí však udati důvod a musí spolu vypsati nové volby nejdéle do 60 dnů. Jsou-li kortesy rozpuštěny po druhé, tu po zvolení mají jako první čin přezkoumati nutnost rozpuštění. Neuznají-li ji absolutní většinou hlasů, má to za následek sesazení presidenta z úřadu (čl. 81). Jsou-li suspendována některá základní práva, tu nemohou býti kortesy rozpuštěny, dokud se nevyslovily o suspensi (čl. 42).

2. Jmenuje a propouští předsedu vlády dle volné úvahy a na jeho návrh ministry. Musí je však propustiti, když jim kortesy výslovně odepřely důvěru (čl. 75, srv. čl. 64).

3. Obsazuje civilní a vojenské úřady a propůjčuje tituly označující povolání (čl. 76, lit. b), jmenuje též předsedu nejvyššího soudu (čl. 96).

4. Vyhlašuje zákony, na nichž se kongres usnesl. Má tak učiniti do 15 dnů, označí-li však kongres dvoutřetinovou většinou zákon za nutný, má jej vyhlásiti ihned. U zákonů, jež nejsou prohlášeny za nutné, může se president obrátiti na kongres poselstvím, v němž zákon vrací, udávaje důvody svého jednání a žádaje, aby zákon byl znovu uvážěn. Přijme-li jej sněmovna přes to dvoutřetinovou většinou, jest president povinen zákon vyhlásiti (čl. 83).

5. Značná jsou práva presidentova v oboru moci nařizovací. Všeobecně přísluší mu podle článku 79 vydávati na návrh vlády nařízení, předpisy a pokyny (decretos, reglamentos, instrucciones) k provádění zákonů. Nedosti jasné jest ustanovení čl. 76 lit. c), že president se souhlasem vlády vydává nařízení (autorizar les decretos) kontrasignovaná příslušným ministrem, neboť podle čl. 90 náleží vydávati nařízení též vládě. President může dále naříditi, aby osnovy nařízení, jež snad odporují zákonům, byly předloženy kortesům. Mimořádné právo nařizovací dává presidentovi článek 80. Není-li parlament shromážděn, může president výjimečně nařízením upravovati (estatuir por decreto) záležitosti příslušející jinak kongresu, je-li nebezpečí v prodlení nebo vyžaduje-li tak obrana republiky. Může tak však učiniti jen tehdy, navrhla-li tak jednomyslně vláda a souhlasí-li s tím dvě třetiny Stálého výboru. Nařízení takto vydaná platí však jen do té doby, pokud kongres neodhodlá se věc sám rozhodnouti nebo ji zákonem upravit.

6. Velice neurčité právo dává ústava presidentu ve čl. 76, lit. d). Může naříditi nutná opatření (ordenar las medidas urgentes) k obraně neporušitelnosti nebo bezpečnosti státu,

⁴⁶ Není tudíž nikdy soustředěno v týchž rukou předsednictvo sněmovny a presidentství republiky, ani ovšem předsednictví vlády. Též v tom sluší shledávati vhodnou záruku proti diktatuře.

⁴⁷ Posada: Constitution, str. 193, rozděluje nedosti přesvědčivě práva presidentova na práva osobní (práva podle čl. 75, 76 lit. c, 81, 83) a na práva ostatní, jež vykonává spolu s vládou.

o čemž má ihned zpravit parlament. Nemýlíme se zajisté, vidíme-li v ustanovení tomto odlesk známého čl. 48 ústavy německé.^{47a)}

7. Dále příslušejí presidentu rozličná oprávnění se vztahem k právu mezinárodnímu. Podle čl. 67, lit. e), náleží mu sjednávat, podpisovat a ratifikovat (negociar, firmar y ratificar) smlouvy a dohody mezinárodní, jakož i dozírat na to, aby byly plněny na celém státním území. Dále přísluší mu vypovídat válku a uzavírat mír (čl. 76, lit. a). Vypovědět válku může však jen, zachoval-li postup předepsaný úmluvou o Společnosti Národů, byly-li vyčerpány veškeré obranné prostředky, jež nemají válečný charakter, jakož i bylo-li marně provedeno řízení soudní, smírcí nebo rozhodčí (čl. 77, odst. 1.)⁴⁸ Může též rozhodnouti o vystoupení Španělska ze Společnosti Národů (čl. 78). Pokud jest president při výkonu svých práv na poli mezinárodním omezen kortesy, viděli jsme dříve, mluvíce o právech parlamentu. Ústava španělská nařizuje v závěrku čl. 76 registraci smluv u Společnosti Národů⁴⁹ a prohlašuje, že tajné smlouvy a klausule nezavazují národ. Zcela zapovědět takovéto smlouvy nepokládali ani její autoři patrně za radno. V této spojitosti budiž upozorněno ještě na úvodní odstavec čl. 65, podle něhož všechny mezinárodní smlouvy od Španělska ratifikované a u Společnosti Národů zapsané, jež mají charakter mezinárodních zákonů, prohlašují se za konstitutivní součást španělského právního řádu,⁵⁰ jenž má jim býti přizpůsoben.

8. Právo presidentovo promíjeti tresty jest omezeno na nejtěžší případy. Více o tom při výkladu čl. 102. —

Podle čl. 82 může president býti sesazen z úřadu. Navrhlo-li toto opatření tři pětiny poslanců, nastává suspence presidenta, sesazení z úřadu může však vysloviti jen sbor, složený tak jako onen, jenž volí presidenta; volby do něho musí býti vypsány do 8 dnů. Rozhodnutí děje se absolutní většinou. Zní-li pro sesazení, volí se ihned nový president, vyzní-li opačně, má to za následek ex lege rozpuštění kortesů. Jiný případ sesazení presidenta jest normován ve čl. 81 (neschválení opětného rozpuštění parlamentu), o čemž jsme se zmínili již svrchu, a ve čl. 85, o čemž bude řeč zakrátko. V prvých dvou případech jde o uplatňování odpovědnosti politické, v poslední o uplatnění odpovědnosti trestní.

Otázkou kontrasignace zabývá se čl. 84. Úkony a příkazy (actos y mandatos) presidentovy musí býti kontrasignovány členem vlády, jinak jsou nicotné a nezávazné. Jejich provedení mělo by za následek trestní odpovědnost. Kontrasignací přejímá ministr za presidenta plnou odpovědnost politickou a civilní a spolupřijímá s ním odpovědnost trestní.⁵¹

O této odpovědnosti presidentově jedná čl. 85. President jest trestně odpověden za

^{47a} Schwarzenberg, str. 46—7, vykládá ustanovení toto restriktivně a ztotožňuje je s mimořádným právem nařizovacím podle čl. 80.

⁴⁸ Jiménez, str. 287, cení zvlášť vysoko toto ustanovení, sloužící k zachování míru, a upozorňuje, jak příznivý dojem činilo na odzbrojovací konferenci v únoru 1932. Srov. Gutzévitch, Revue, str. 130.

⁴⁹ Ústava španělská zmiňuje se i na jiných místech (čl. 65, 76 a 77) o registrování smluv u Společnosti Národů, z čehož patrně, jaký význam aktu tomuto přikládá. Guetzewitch, str. 141, zdůrazňuje, že španělská ústava jest prvá, jež harmonicky slučuje ústavu národní a pakt Společnosti Národů.

⁵⁰ Význam těchto slov není dosti jasný, zvlášť má-li tím býti snad řešena nějak otázka, potřebují-li normy mezinárodní ku své vnitrostátní platnosti ve Španělsku transformace čili nic. Srov. též čl. 7 a čl. 65, odst. 2 a 3, o němž jsme se zmínili dříve, probírajíce práva parlamentu na poli mezinárodním. Guetzévitch 140 dochází k závěru, že španělská ústava uznává prvenství práva mezinárodního. Právě-li též autor v Revue, str. 124, že ústava španělská rozřešila „de la façon la plus stricte“ problém vnitrostátní platnosti mezinárodních smluv, jde zajisté o tvrzení přepjaté.

⁵¹ Ze článku tohoto vyvozuje Posada: Constitution, str. 192, že postavení presidentovo lze charakte-

zaviněné porušení (infracción delictiva) svých ústavních povinností. Kongres rozhoduje třípětinovou většinou všech členů, má-li býti president pohnán před soud pro ústavní záruky. Tento tribunál rozhodne, zda obžalobu přijímá. V kladném případě je tím president ihned zbaven úřadu,⁵² přikročuje se k volbě nového presidenta a proces proti presidentu sesazenému pokračuje. Odmítne-li zmíněný tribunál obžalobu, má to po zákoně za následek rozpuštění kongresu. Zvláštní ústavní zákon upraví řízení.

TITUL VI. VLÁDA.

Poměrně velmi krátký je titul VI., jednající o vládě. Vláda se skládá z předsedy ministerské rady a z ministrů (čl. 86). Počet jejich není určen. Jmenuje je a odvolává, jak jsme viděli dříve, president republiky. Je zajímavo, že ústava španělská zmiňuje se výslovně o tom, že mohou býti též ministři bez portefeullů (sine cartera, čl. 88). Ústava nemá ustanovení o tom, jaké předpoklady musí splniti, kdo má býti jmenován ministrem, jen ohledně předsedy vlády má určité omezení: platí pro něho stejné vylučující důvody jako podle čl. 70 pro presidenta republiky (čl. 87).

O pravomoci vlády a její členů čteme v ústavě toto: předseda vlády řídí a zastupuje všeobecnou politiku vlády (čl. 87). Ustanovení toto jest takřka doslova převzato z čl. 56 ústavy německé. Ministrům náleží řízení a správa odvětví veřejné správy podřízených jednotlivým ministerstvům. Podle čl. 90 přísluší ministerské radě zejména vypracování osnov zákonů, vydávání nařízení a výkon moci nařizovací, jakož i projednávání záležitosti veřejně důležité.⁵³ Při čtení tohoto článku vzpomínáme si mimoděk na § 81 úst. listiny naší.

Ministrům náleží plat stanovený kortesy. Pokud jsou v úřadě, nemohou vykonávat jině zaměstnání a nemohou se ani přímo, ani nepřímo účastniti v soukromých podnicích nebo sdruženích (čl. 89).

Ministerská odpovědnost jest upravena ve čl. 91 a 92. Ministři jsou odpovědni kongresu a to solidárně za vládní politiku, jednotlivě pak za vedení ministerstev jim svěřených. Krom této politické odpovědnosti jsou však odpovědni též civilně a trestně za porušení ústavy a zákonů. Kongres může je obžalovati před soudním dvorem pro ústavní záruky. Řízení má upravit zvláštní zákon.

Dosti neorganicky jest do tohoto titulu vsunuto ustanovení čl. 93, slibující zřízení poradních orgánů (órganos asesores), mezi jiným nejvyšší rady republiky (Cuerpo consultativo supremo) pro záležitosti vládní a správní. Podrobnosti má upravit zákon. Význam tohoto článku nám vysvitne teprve, uvědomíme-li si, že je to zbytek zvláštního titulu VII., jenž měl býti celý věnován poradním sborům, jenž však jakýmsi nedopatřením při hlasování byl škrtnut.⁵⁴

risovati jakožto chef de l'État, qui ne gouverne pas. Význam kontrasignace oceňuje skepticky Schwarzenberg, str. 39.

⁵² Rozhoduje tedy již předběžné usnesení soudu o zahájení řízení, nikoliv teprve konečný výrok soudu o vině.

⁵³ Není to ovšem veškerá pravomoc, jež přísluší vládě, rozptýleně nacházíme ustanovení o ní i v jiných člancích ústavy. Tak na př. podle čl. 60 přísluší jí zákonodárná iniciativa, podle čl. 61 náleží jí vydávati nařízení na základě zmocňovacích zákonů, podle čl. 63 mají ministři právo mluvit v kortesích, podle čl. 84 kontrasignují akty a příkazy presidentovy. O právech těchto pojednali jsme na příslušných místech.

⁵⁴ Srov. Jiménez, str. 289—290, jenž tohoto nedopatření lituje. Viz též Daresté, str. 32, pozn. 1.

TITUL VII. SOUDNICTVÍ.

Titul tento nevyčerpává úplně otázku soudnictví, neboť důležitá ustanovení o soudním dvoru pro ústavní záruky jsou vsunuta do titulu IX.

Soudnictví (La Justicia) vykonává se jménem státu,⁵⁵ sociálně slabým zabezpečuje se soudnictví bezplatné (čl. 94). Správa soudnictví buď upravena zákony. Rozsah soudnictví vojenského vymezuje se dosti úzce;⁵⁶ zapovídají se výjimečné soudy (fuero) pro určité osoby nebo pro určitá místa s výjimkou stavu válečného, a odstraňují se čestné soudy civilní i vojenské (čl. 95).

Soudcové jsou ve svém úřadu neodvislí a podléhají jen zákonu⁵⁷ (čl. 94). O garancích pro tuto neodvislost jednají čl. 96—98. Podle článku posléze uvedeného mohou být soudcové pensionováni, sesazeni nebo suspendováni jen, dovoluje-li to zákon zaručující jejich neodvislost. Čl. 96 vyhrazuje zvláštní postavení předsedovi nejvyššího soudu. Je jmenován na dobu deseti let presidentem republiky na návrh zvláštního shromáždění. Může se jím státi každý Španěl starší 40 let, jenž jest licenciátem práv. Podle článku následujícího náleží mu krom jeho vlastního úřadu ještě: 1. navrhovati zákony o soudní reformě a o procesním řádu, 2. navrhovati ministrowi personální změny v oboru justičním, 3. účastniti se spolu s generálním státním zástupcem porad právního výboru kortesů, při čemž mají právo hlasovací, ačkoliv nejsou poslanci.

Podle čl. 99 sluší civilní a trestní odpovědnost soudců a státních zástupců (s výjimkou příslušných laických funkcionářů u soudů obecních) za výkon jejich úřadu uplatňovati před nejvyšším soudem, a to před zvláštní porotou k tomu cíli zřízenou. Odpovědnost členů nejvyššího soudu má býti uplatňována před soudním dvorem pro ústavní záruky. V závěrečném článku 106 tohoto titulu vyslovuje se princip, že každý Španěl má nárok na náhradu škody, jež mu vznikla soudním omylem nebo trestným činem, jehož se dopustili soudní funkcionáři při výkonu svého úřadu. Stát ručí podpůrně.

Pokládá-li soud některý zákon, jehož má použití, za neústavní, má řízení přerušiti a vyžádati si dobré zdání soudního dvoru pro ústavní záruky (čl. 100). Čl. 101 praví všeobecně, že zákon upraví stížnosti proti nezákonným aktům a opatřením, jichž se dopustí administrativa při výkonu své moci nařizovací, jakož i proti jejím aktům volné úvahy, pokud znamenají překročení nebo zneužití úřední moci.

O právu milosti jedná čl. 102. Amnestie může udělovati jen parlament, všeobecné prominutí trestu (indultos generales) se nepřipouští. Udělení milost (indultar) v jednotlivých případech přísluší nejvyššímu soudu, pouze v nejtěžších případech presidentu republiky, jenž musí předem vyslechnouti nejvyšší soud a vládu. Vzhledem k pokrokové tendenci celé ústavy je zajímavo, že nebylo do ní pojata ustanovení odstraňující trest smrti.

O účasti lidu v soudnictví mluví se ve článku 103. Účast tato projevuje se porotními soudy (Jurado), jež budou upraveny zákony. Úkolem státního zastupitelstva jest podle čl. 104 bdíti nad plněním zákonů a nad sociálním zájmem. Státní zastupitelstva tvoří jednotný orgán a požívají týchž záruk neodvislosti jako soudy. Podle čl. 105 budou zá-

⁵⁵ Je to odchylka od oblíbeného rčení, že se soudnictví vykonává jménem lidu nebo jménem národa. (Srov. Posada, Constitution, str. 202.)

⁵⁶ Totiž na delikty vojenské, na službu ve zbrani a na disciplinu ozbrojených institucí.

⁵⁷ Jiménez, str. 291, upozorňuje, že při definitivní textaci tohoto ustanovení byla vynechána původně navržená zmínka o autonomii soudní.

konem zřízeny náhlé soudy (Tribunales de urgencia) k účinné ochraně individuálních garancí.

TITUL VIII. VEŘEJNÉ FINANCE.

Zajímavý je titul VIII., neboť zabývá se materií, jež bývá pravidelně v ústavách velmi macešsky odbývána. I ústava německá, jež sloužila ústavě španělské v mnohém za vzor, má v tom směru ustanovení velmi kusá. Výjimku tvoří ústava republiky Rakouské, upravuje se v ní podrobně aspoň určitý výsek veřejných financí, totiž účetní kontrola. (Čl. 121—128 rak. ústavy.) Příčinou, proč tato ustanovení jsou v nové španělské ústavě tak podrobná, byla patrně snaha zabránit ne hospodárnosti ve státních financích, jež se v posledních letech monarchie španělské často objevila.⁵⁸

Podle čl. 107 španělské ústavy přísluší vládě vypracovati návrh rozpočtu, v první polovici října má být předložen kortesům, jež jej schvalují. Důležitým doplňkem jest ustanovení čl. 110, podle něhož nepotřebuje rozpočet vyhlášení se strany presidenta republiky. Dává se tu najevo, že tu jde o správní akt spadající výhradně v kompetenci vlády a parlamentu. Podle čl. 107 platí rozpočet pro jeden rok, není-li nový rozpočet včas schválen, prodlužuje se (automaticky?) platnost rozpočtu starého vždy o jedno čtvrtletí, což se může čtyřikrát opakovat. Při tomto systému odpadá patrně rozpočtové provisorium v obvyklém slova smyslu.

Zajímavé jest omezení kortesů při schvalování rozpočtu (čl. 108): zvýšení jednotlivých položek musí být navrženo nejméně jednou desetinou poslanců a musí být schváleno absolutní většinou všech poslanců.

Čl. 109 vyslovuje princip jednotnosti řádného rozpočtu, rozpočet mimořádný může být povolen jen absolutní většinou všech poslanců. Každoroční účetní závěrky zkoumá účetní dvůr a sděluje poklesky, jež shledal, parlamentu, čímž však není praejudikováno jeho dalším vlastním opatřením.

V rozpočtu mohou být obsaženy předpisy zmocňující k případnému kontrahování přechodného dluhu, jenž musí být splacen ještě téhož roku (čl. 111). Každý zákon zmocňující vládu k uzavření půjčky má obsahovat zásady k provedení této finanční operace, zmocnění může být omezeno na stanovení podmínek a způsobu vypsání půjčky (čl. 112).

Rozpočet nesmí zmocňovat vládu, aby překročila jeho absolutní výši. Ustanovení toto neplatí pro případ války (čl. 113). Schválené položky výdajové značí maximum výdajů, jež nesmí vláda měnit nebo překročit. Výjimečně může tak učiniti na vlastní odpovědnost, není-li parlament shromážděn, v případě války, porušení veřejného pořádku, veřejných pohrom a mezinárodních závazků (čl. 114).

Ohledně daní ustanovuje čl. 115, že nikdo není povinen platit daně, které nebyly schváleny kortesy nebo korporacemi zmocněnými zákonem k ukládání daní. Důležité je další omezení, že daně a dávky nemohou být vybírány a vymáhány, jakož i prodeje a úvěrní operace nemohou být realizovány, nejsou-li obsaženy ve schváleném rozpočtu, třeba by se opíraly o zákon.⁵⁹ Nehledě k tomu jsou však dovoleny administrativní potřebné přípravy, dějí-li se na základě zákona.

Velmi praktické ustanovení má čl. 116, totiž že finanční zákon smí obsahovat jen normy ku provedení rozpočtu, a že jeho ustanovení platí jen pro příslušný rozpočtový

⁵⁸ Posada: Constitution, str. 209.

⁵⁹ Vybírání státních daní a dávek jest tedy závislé od dvou momentů: musí se zakládati na zákoně a musí být dále obsaženy ve schváleném rozpočtu pro ten který rok.

rok. Ustanovení toto jest převzato z ústavy německé, kdež je nalézáme v čl. 85.

K dispozicím se státním majetkem potřebuje vláda podle čl. 117 zákonného zmocnění, taktéž k státním půjčkám, nestane-li se tak, je příslušná finanční operace neplatná, národ, jak praví ústava, není pak zavázán k umořování a k úrokování dluhů. Podle čl. 118 je veřejný dluh pod ochranou státu, obnosy k jeho splácení a úrokování musí býti zařazeny do rozpočtu a nelze o nich v parlamentě vůbec diskutovati tehdy, odpovídají-li zákonům. Totéž platí za stejných předpokladů o všech finančních operacích, jež zavazují přímo nebo nepřímo státní pokladny.

Zvláštní jest ustanovení čl. 119, jenž určuje zásady pro zákony, zavádějící umořovací pokladny (Caja de amortización).⁶⁰ Každé takové pokladně musí býti zaručena plná autonomie, prameny příjmů musí býti přesně označeny a nelze jimi jinak disponovati, taktéž musí býti označeny dluhy, jež mají býti umořeny. Rozpočty těchto pokladen potřebují souhlasu ministra financí, zkoumá je účetní dvůr, jenž sděluje výsledek zkoumání kortesům.

Poměrně velmi stručně jest ustanovení čl. 120 o účetním dvoru (Tribunal de Cuerta). Úkolem jeho je dohlížeti na hospodářskou správu. Podléhá přímo kortesům a vykonává své funkce z jejich pověření. Jeho spory s jinými orgány rozhoduje soudní dvůr pro ústavní záruky.

TITUL IX. ZÁRUKY A ZMĚNY ÚSTAVY.

Poslední titul španělské ústavy jest věnován dvěma materiím dosti příbuzným: zřízení tribunálu, jenž má chrániti ústavu před porušením, a stanovení postupu při změnách ústavy.

Podle čl. 121 zřizuje se soudní dvůr pro ústavní záruky (Tribunal de Garantias Constitucionales),⁶¹ jemuž náleží rozhodovati: 1. o stížnostech o neústavnosti zákonů, 2. o stížnostech na ochranu individuálních záruk, selhaly-li jiné prostředky obrany, 3. o kompetenčních konfliktech týkajících se příslušnosti ve věcech zákonodárných mezi kortesy a autonomními zeměmi a mezi těmito navzájem, 4. o platnosti plných mocí volitelů presidenta republiky, 5. o trestní odpovědnosti presidenta republiky, předsedy vlády a jejích členů, 6. o trestní odpovědnosti presidenta a členů nejvyššího soudu a generálního státního zástupce. O zvláštních případech jeho kompetence podle čl. 19 a 120 zmínili jsme se již na příslušných místech.

Čl. 122 určuje složení tohoto soudu způsobem takovým, aby byla zaručena, pokud možno, jeho neodvislost na všechny strany. Presidenta jeho volí parlament, nejso ve výběru osob nikterak omezen na své členy, dále zasedají v něm prezident Nejvyšší rady zmíněné ve čl. 93, prezident účetního dvoru, dva poslanci volení kortesy, po jednom zástupci každé autonomní země, dva zástupci volení komorami advokátů a čtyři profesori právnických fakult volení všemi právnickými fakultami španělskými.

Čl. 123 určuje, kdo jest aktivně legitimován obracet se na tento tribunál. Jsou to státní zástupci, soudy, u nichž vznikla pochybnost o ústavnosti zákona, vláda, autonomní

⁶⁰ Vzorem tu byl do jisté míry francouzský ústavní zákon z 26. srpna 1926 o Caisse de gestion des bons de la défense nationale et d'amortissement de la dette publique.

⁶¹ Zřízení tohoto tribunálu pokládá Posada: Constitution, str. 211, za jednu z nejvýznamnějších novot španělské ústavy, vzorem byla, jak praví (str. 218) Francie, Německo, Rakousko, Československo a Mexiko. Návrh příslušného prováděcího zákona vláda již kortesům předložila.

země, každá přirozená nebo kolektivní osoba (persona individual o colectiva) i když není přímo poškozena.⁶² Připouští se tedy patrně jakási actio popularis. Zvláštní zákon (ley organica) má vymeziti postavení členů a rozsah i účinky stížnosti (čl. 124).

O změně ústavy jedná čl. 125, stanově pro ni těžší podmínky než pro zákon obyčejný, patří tedy španělská ústava, jako takřka všechny ústavy moderní, do skupiny t. zv. ústav rigidních. Změnu ústavy může navrhnouti vláda nebo čtvrtina poslanců. Návrh probíhá dvěma stadii, v prvním jedná se o principiální otázku zda má ke změně dojíti, ve druhém má býti změna tato teprve usnesena. Návrh musí býti přesně precisován⁶³ a projednává se jako jiný zákon, vyžaduje se však k jeho přijetí kvalifikované většiny a to v prvých čtyřech letech dvou třetin všech poslanců, později jen většiny absolutní. Změna v prvním čtyřletí je tedy stížena, situace je tudíž opačná, než podle ústavy polské, kdež je změna v prvých letech ulehčena.⁶⁴ Přijetí změny ústavy znamená současně rozpuštění kortesů, nové volby musí se konati do 60 dnů.⁶⁵ Nato vstupuje změna ústavy do stadia druhého. Nově zvolený parlament zasedá jako ústavodárné shromáždění a rozhodne o změně ústavy, ať kladně nebo záporně. Skončí-li tento svůj úkol, zasedá parlament dále jako obyčejné kortesy.

Závěrek španělské ústavy obsahuje dvě ustanovení přechodná: 1. kortesy zvolené k projednání ústavy volí též presidenta, k jeho zvolení je třeba absolutní většiny všech poslanců, teprve ve druhé volbě rozhoduje většina relativní, 2. zákon ze 26. srpna 1931 o příslušnosti komise o odpovědnosti⁶⁶ prohlašuje se za zákon ústavní až do doby, kdy komise tato skončí svůj úkol, taktéž zůstává v ústavní platnosti zákon z 21. října 1931 o ochraně republiky⁶⁷ po dobu trvání ústavodárných kortesů, nebude-li dříve výslovně zrušen.

PROF. DR. V. FUNK:

REVISNÍ ODBOR MINISTERSTVA FINANČÍ.

Zákonem ze dne 25. února 1919, čís. 84. sb., byl zmocněn finanční ministr, aby provedl nařízením okolkování bankovek a soupis jmění za účelem uložení majetkové dávky. Nařízením vlády ze dne 1. března 1919, čís. 96, byl zřízen t. zv. r e v i s n í o d b o r p ř i m i n i s t e r s t v u f i n a n c í, jemuž byla dána rozsáhlá oprávnění k vykonávání kontroly v oboru osobních daní přímých, daně z válečných zisků, daně válečné a dávky z majetku. Práva jemu vykázaná stanovena dalekosáhle způsobem, zasahujícím hluboce do osobní a majetkové svobody poplatníků. Zejména vyhrazeno bylo revisnímu odboru právo, prováděti náhlé prohlídky obchodních, hospodářských a živnostenských

⁶² V návrhu ústavy se pravilo: je-li poškozen.

⁶³ Pomýšlí se tu patrně jen na částečné změny a doplňky ústavní listiny, avšak nic nebrání tomu, aby tímto procesem byla změněna celá ústava.

⁶⁴ Podle článku 125 polské ústavy jest ke změně ústavy třeba pravidelně většiny dvou třetin poslanců a senátorů, ve druhém volebním období stačí však většina tří pětín poslanců.

⁶⁵ Je tu zavedeno tedy jakési nepřímé referendum, kdežto přímé referendum ve věcech ústavních jest vyloučeno zněním čl. 67.

⁶⁶ Text tohoto zákona viz Zeitschrift II., str. 409.

⁶⁷ T. zv. výjimečný stav zachován tedy zákonodárným aktem; postup tento zvolen proto, aby nebylo třeba ihned s počátku učiniti tak vládním aktem podle čl. 42. Posada: Constitution, str. 233. Text zákona viz v Zeitschrift, II., str. 413, a Daresté, str. 38.